

Fremtidens sanitet

– effektiv ressurs i Forsvaret og totalforsvaret

Utvidet sammendrag av FFI-rapport 22/01114

I prosjektet «Saniteten mot 2040» har FFIs forskere sett på sanitetens framtidige rolle og funksjon. Hva blir de viktigste utfordringene i de neste tiårene? Hvordan skal saniteten møte dem?

Foto: Forsvaret

Hvordan bør den militære saniteten utvikles for å bli en effektiv ressurs i Forsvaret og totalforsvaret? Dagens planer tilsier at sanitetens evner i 2028 ikke skiller seg vesentlig fra dem som fantes i 2005.

En rekke utviklingstrender vil likevel gjøre omverdenen for saniteten og helsevesenet annerledes og mer sammensatt i fremtiden. Sektoroverskridende trusler, økende bruk av ikke-militære virkemidler, globalisering og gryende nasjonalisme «ryster» internasjonal sikkerhetspolitikk og de kollektive og teknologiske samhandlingsarenaer. Desinformasjon og cyberangrep utfordrer framtidig utforming av nasjonal og internasjonal sikkerhetspolitikk. Samtidig har både demografi og klimaendringer en betydelig effekt.

FFI-prosjektet «Saniteten mot 2040» har et hovedformål. Det er å se på hvordan sanitetens virksomhet kan tilpasses framtidens oppgaver. Prosjektet skal bidra til å gi et godt grunnlag for langtidsplanleggingen av saniteten i Forsvaret.

Forskerne har sett på en rekke sider ved saniteten. Den første rapporten i prosjektet presenterer for første gang en samlet analyse av dagens tilstand på sanitetsvirksomheten i Forsvaret. Analysen er basert på intervjuer av personer i saniteten og i sivil helsesektor. Forskerne har også gått gjennom både lover og politiske og militære styrende dokumenter. De er sammenholdt med utviklingstrekk som er relevante for sanitetens oppgaver i fremtiden.

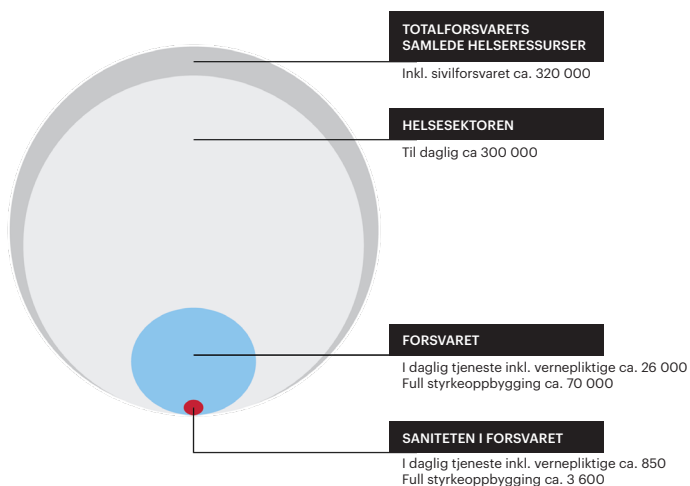

Strukturen er stivnet

Hvor godt er saniteten forberedt?

Sanitetsstrukturen i 2028 vil hovedsakelig bestå av de samme kapabiliteter, med noe økt kapasitet, som saniteten hadde i 2005. I saniteten er det er snakk om lange reaksjonstider og liten fleksibilitet. Hverken saniteten eller helsevesenets samlede ressurser er dimensjonert for å håndtere pasientvolumene ved nasjonale kriser og i krig. Planverk og konsepter er dårlig koordinert og har ikke tatt utgangspunkt i adekvate tapsestimater og/eller gap-analyser.

FFI-rapporten peker på at det finnes et utall ordninger og mekanismer som skal sikre gjensidig støtte og samarbeid mellom totalforsvarsaktørene. Dette gjelder spesielt for sanitets- og helseressurser. De må samvirke i alle de tre nasjonale sikkerhetsdimensjonene, individ, samfunn og stat. Totalforsvarets struktur framstår i dag som vag og ad hoc-preget.

Dagens konsept for samordning av sivil-militær helseinnsats i totalforsvaret er primært basert på liaisonering og koordinering. I svært liten grad er det snakk om tydelige ledelses- og styringslinjer. Det finnes ingen «sjef totalforsvaret». Med andre ord en lederfunksjon som kan sørge for gjennomgående planlegging, beredskap, øving og samordning, og som ser til at reell samhandling skjer. Regjeringens og sektorenes styrende dokumenter dreier seg i hovedsak om hva totalforsvarsprinsippene er, og hvorfor de er slik de er. Det mangler operasjonalisering av prinsippene.

Truslene blir mange

Analysen peker på trusler som går over flere sektorer, økende bruk av ikke-militære virkemidler og kortere varslingstider. Dette er forhold som hele Forsvaret må ta hensyn til.

Klimaendringer vil medføre mer ekstremvær, som vil ha stor betydning for matvareproduksjonen. Større endringer i matvaretilgangen, i tillegg til andre trusler, vil øke faren for større og mer ukontrollerte migrasjoner. Slike forhold kan føre til nye utfordringer for saniteten.

Reduserte statsinntekter utfordrer finansieringen av helse-tjenester for et økende antall eldre og syke. Norges befolkning vil ha moderat vekst, men arbeidsstyrken og antallet sysselsatte forventes å gå ned. Det øker forsørgerbyrden mot 2040, og vil redusere mulighetene for å rekruttere personell til saniteten.

Klare mål, uklar praksis

Det finnes klare mål for hva saniteten skal yte, men praksis er noe annet.

Krig og væpnet konflikt fører til store menneskelige lidelser og materielle skader. Militære organisasjoner planlegger derfor med en sanitet som kan forebygge og behandle skader som egne styrker påføres.

SANITETENS SAMLEDE KAPABILITETER

Sanitetsledelse,
planlegging og
rapportering

Medisinsk
behandling

Medisinsk
evakuering

Sanitetslogistikk

Medisinsk
styrkebeskyttelse

I Forsvarets fellesoperative doktriner defineres sanitetens formål og hensikt slik: «Sanitet er all virksomhet som skal sikre eller gjenopprette de helsemessige forhold, innbefattet forebyggende medisin og behandling av syke og sårede, slik at stridsevne og kampmoral ivaretas».

Forsvarsdepartementet understreker at «I Norge er prinsippet at vi har ett helsevesen i fred, krise og væpnet konflikt». Den politiske ledelsen har definert hvilket ambisjonsnivå de vil ha for militær sanitet: «Forsvarets sanitetsressurser er meget begrensede og hovedsakelig innrettet mot de akutte militære behovene. Forsvaret har derfor i liten grad kapasitet til å støtte det sivile samfunn med utstyr, materiell og krevende behandling på det medisinske fagfeltet».

En digitalt umoden sanitet

En iøynefallende side ved sanitetsvirksomheten er den generelle teknologiske umodenheten. Symptomer på teknologiangst sees på både ledelsesnivå og i fagmiljøer. Det er en påtakelig mangel på strategi for digital overgang.

Forskerne anbefaler å digitalisere både arbeidsprosesser og informasjonsdeling i langt større grad enn nå. Saniteten trenger å komme i gang med en slik strategi for digitalisering. Bare da vil den ha en reell mulighet for å ta i bruk ny teknologi fram mot 2040. Implementering av ny teknologi vil være et av de viktigste dyttene for å samordne sivile og militære helseressurser bedre, både på kort og lang sikt. Det vil være avgjørende for totalforsvarets evne til hurtig, samordnet og fleksibel sivil-militær innsats.

«Just in case» må komme

Konsept og planer for sivil-militær helseinnsats er i dag hovedsakelig basert på «just in time»-prinsippet. Dette medfører en organisering uten en planlagt og prioritert ressurstilgang. Prinsippet om «just in case» bør i større grad danne grunnlaget for beredskapsplanverket, slik at ressursene

På kort og lang sikt vil implementering av ny teknologi være en av de viktigste effektorene som sikrer bedre samordning av sivile og militære helseressurser.

RESSURSVEKSTEN MÅ VRIS

Veksten i ressurser må vris fra vekst i bemanning, som allerede er en knapphetsressurs, til investeringer i kompetanse og teknologi. Det kan bidra til å redusere fremtidig arbeidskraftsbehov i sanitetsvirksomheten.

Saniteten er en kunnskapsintensiv organisasjon. Sanitetsavdelinger er helt avhengig av et stort innslag av sivile fagspesialister. Spesialisering i det sivile helsevesenet har pågått lenge, og øker stadig. Dette gir god dybdekompetanse. Det går likevel på bekostning av antall helsearbeidere som mestrer det mer generelle.

I en krigssituasjon vil en stå overfor potensielt store volum av pasienter i et komplekst skadebilde. Høy spesialistkompetanse gir lav fleksibilitet, fordi den kan bli vanskelig å bruke på andre områder.

Det er behov for flere generalister, som kan håndtere et stadig mer sammensatt og uforutsigbart sykdomsbilde. Dette er synlig allerede, og antas å vokse betydelig mot 2040.

Foto: Forsvaret

er planlagte, prioriterte og samordnet før krisen inntreffer. Som et minimum må militær sanitet og de sivile helseressursene bli bedre koordinert og få flere interoperable løsninger, for å kunne håndtere de helsemessige konsekvensene av truslene, hurtigere og med mer organisatorisk fleksibilitet.

Mer samordnet rekruttering

Fordi behovet for helsefaglig kompetanse øker på sivil side, vil rekruttering til saniteten bli mer utfordrende. Forsvaret må i samarbeid med helsesektoren arbeide strategisk med å samordne utdanning og rekruttering av helsekompetanse.

Mer internasjonalt samarbeid

Flere land har inngått sanitetssamarbeid med andre nasjoner. Trenden er tydelig innenfor sanitetsvirksomhetene i mange Nato-land. Hensikten er å øke operativ utholdenhet og sikre mer forutsigbar støtte i operasjoner. FFI anbefaler at saniteten inngår flere slike samarbeidsavtaler.

Særløsninger er uheldig

Sivil helse vil forbli bærebjelken for helsetjenester i totalforsvaret. Saniteten må unngå egne særløsninger som ikke er kompatible med totalforsvarets løsninger. I det daglige arbeidet i fredstid må et velfungerende enhetlig helsevesen, inkludert saniteten, bygges med alt vi er og alt vi har.

Full rapport kan leses på FFIs hjemmeside:

<https://www.ffi.no/publikasjoner/arkiv/fremtidens-sanitet-effektiv-ressurs-i-forsvaret-og-totalforsvaret>

Forfattere:

Marius Nyquist Pedersen, Tor Ole Vormdal, Marit Lind, Thor Engøy

Har du spørsmål, ta kontakt med:

Øyvind Albert Voie, forskningsleder
Oyvind-Albert.Voie@ffi.no

Kommunikasjonsheten
info@ffi.no

Mer informasjon om FFI og vår forskning finnes på [ffi.no](https://www.ffi.no)